

convincit, qui scilicet fieri poterit, ut exercitus totius noctis itinere fessus, et cadere tota die hostes,isque fugientibus insistere 18 sive 24 vel etiam juxta aliquos 56 horarum spatio sufficeret? Si verò Israelite curando corpori, reficiendis viribus, ciboque capiendi (1) desistere ab armis coacti sunt, quid prorogare profuit? Si verò nunquam ab armis cessatum est, quomodo insuetum laborem tulerunt? Non defuerunt inter Patres, qui crederent Hebræos totā die incediam prorogasse (2); quod non sine novo miraculo factum esset. Deo scilicet lassī atque laboribus confecti populi vires reparante, vacuī stomachi molestiā temperatā. Malumus tamen prodigio indulgentes, exercitum, de more illorum temporum, comenatu suo oneratum fugientes hostes insecutum credere. Quare simul et persequi hostes et cibo curare corpora poterant, singulis opportunum ad eam rem pro datā occasione tempus captantibus. No cibo reficeretur exercitus, nunquam insecutum imperator, atque singularium militum mora per data intervalla nihil totius exercitus iter retardabat. Scitum est Sailem, eūm Philisthæos insecuteretur (1 Reg. xv, 24, 25), incediam sub capitis interminatione edixisse; quæ regis jussa tan-

- (1) Justin. in Dialog. cum Tryph.
 (2) Tertull. lib. de Jejunio cap. 10: « Jesum Nave debellantem Amorrhæos non grandisse illa die existimamus, quā ipsis elementis stationem imperavit. » Hieron. lib. 2 contra Jovinian.: « Jesus filius Nave stationem imperavit soli et lunæ, et incediam plus quam unius diei victoris exercitus protelavit. »

DE PLUVIA LAPIDUM IN CHANANÆOS

Dissertatio.

Post initum à Josue prælium cum quinque regibus Chananeis, Gabaonem obsidione prementibus, actos in fugam hostes circa Bethron insecutus est. Cum ad urbis descensum pervenissent, Dominus, inquit textus sacer,

quā intempestivè laia Jonathas reprehendit, quòd refectis cibo viribus meliori successu fugientes hostes insequi exercitus valuisset.

Quæ postremo loco in nostram sententiam objecta sunt de Moysi supra Josue præstantiā, vix cum veritate tanti prodigii, quale nos agnoscimus, coherente, hæc quidem alicujus essent momenti, si ut prodigii gloria, ita et cæteris præstare Josue contenderemus. Quid est autem incommodi, si in singulari tantum prodigio majorem, in reliquis verò omnibus inferiorem habeamus? Nonne Elizeus prodigiorum gloriā Eliam vicit? Apostolorum signa majora habita sunt quā Jesu Christi quædam? Quæ Deus hominum ministerio operatur prodigia, minora sunt, quā ut ex illis certum aliquod de hominum præstantiā deducatur judicium. Quamvis igitur Moyses minori quādam prodigiorum gloriā Josue claruisset, semper tamen illum et merito suo et dignitate præcedit. Quid est tandem, rogo, quod prodigium auget, minuitque? an ejus patrāndi quoad nos difficultas major? Hæc sanè in omnibus æquè prodigiis valet, æquè enim omnia vires nostras superant: quod autem vires excedit, varium licet et diversum, pro eodem tamen habetur, quemadmodum et de infinito atque æterno constat. An verò Dei virtute magis præstat Josue prodigium quā Mosaica? Hæc sanè nonnisi per summam impudentiam, nec sine errore prorsus dicantur; Deo enim omnia quæ sunt in se possibilia æquè orna sunt.

misit super eos (nempe Chananeos) lapides magnos de celo usque ad Azeca: et mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quā quos gladio percussissent filii Israel. Hæc Scripturæ verba negotium sacris interpretibus fecerunt,

adeo ut in varias abeuntes sententias, alii quidem de procellā grandinis, alii de procellā lapidum dictum exposuerint. Hoc dissertationis hujus nostræ argumentum est.

Receptissima inter expositores sententia tenet, Deum (1) fugientes Chananeos oppressisse ingenti grandinis procellā, quæ valido delata vento, in miserorum capita devoluta est. Favet interpretationi textus, in quo post narratam lapidum pluviam, *Misit super eos lapides magnos*, tum additur, quasi luculentioris expositionis gratiā: *Mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quā quos percussissent filii Israel*. Septuaginta geminum hunc textum reddunt, *Lapides grandinis* (2). Suffragatur auctor Eccl. 46, 6: *In saxis grandinis virtus valet fortis*. Et alibi 45, 16, tanquā divinæ virtutis argumentum asserit illud: *In magnitudine sua posuit imbes, et fracti sunt lapides grandinis*. Ex quo animadvertere juvat, solemniter Hebræorum phrasi grandinem lapidum nomine, vel lapidum grandinis exprimi; quemadmodum et pro glebis (3) lapides lateos, et pro plumbo erigendis ad libellam moris, lapidem stanneum (4) usurpant. Is qui malè compactum murum ædificat, eumque humo sine paleis obliniunt, Ezechiel 15, 11, denuntiat, cum valido ventorum turbine pluvia ruerit, ingentium lapidum procellā saviente ædificium lapsurum. Luculentior Isaias 30, 30, immissuram in Assyrios Deum minitatur turbine et lapidum grandinis, quibus alliduntur. Ezechiel 38, 22. Domini judicium in Gog prænuntians, animadversurum in illum ait lue, sanguine, pluvia vehementi, et lapidibus immensis; sulphure insuper et igne è celo demissis. Aptè proinde historia Josue de procellā grandinis in eadem Chananeorum excussā exponitur. Præter grandinem addunt propheta Habacuc 3, 2, et Josephus Antiq. 1. 5, c. 4, tonitrus, fulgura, et imbrem, quæ in textu Josue desiderantur.

Opposita huic sententiā, quæ de pluvia lapidum ad litteram textum interpretatur, neque suis deficit conjecturis, neque eruditissimorum auctorum suffragio. Masius, Grotius, Bonfre-

(1) Vide Joseph. Antiq. lib. 2, c. 5; Lyr.; Menoch., Tir., Dionys. Carth., Tost. in Josue 1, q. 9; Sallian., Vatabl., Cleric. alii passim.

(2) Septuaginta: ἄβους χαλαρῆς; Hebræus, אבני ברבר.

(3) Eccl. xxii, 1: In lapide luteo lapidatus est piger.

(4) Zach. iv, 10: Videbunt lapidem stanneum in manu Zorobabel.

rius, Gerardus, Joannes Vossius de Idol. 1. 1, c. 26, alique nonnulli in eam rem conveniunt, tanquā unum ex prodigiis Dei Israelis historiam illam reputantes. Eam statim ideam verba textus ingerunt; quod autem subditur de grandine lapidum, ad superiora referendum videtur, nimirum ad lapides, quibus Chananeis confecti oppressique sunt. Neque de nomine grandinis, adjecto lapidibus, sollicitos nos esse oportet, cum usurpari illud commodè poterit de præcipiti lapidum procellā, quæ tanquā grandinis turbo in caput miserorum insonnit. Ita pariter reddi possunt verba Ecclesiastici, Isaie, et Ezechielis; nosque familiari sermone passim usurpare solemus: Deturbata est in miserum lapidum, ictum, sagittarum grandio. Porro si grandinem tantummodò vulgarem significare veluissent Prophætæ, quid opus fuisset hæc verborum granditate, rem familiarem exprimere?

Lapidum imbres non ita naturæ vires superant, ut continuò ad prodigium referendi sint. Moyses in Deuter. 28, 24, pluviam quamdam pulveris et arenae à Domino imitendam in populum refractarium denuntiat: *Det Dominus imbrem terræ tuæ pulverem, et de celo descendet super te cinis, donec conteraris*. Exempla rem producit. Accidit non rarò, ut in insuetis terræ concussionibus, ventis intima terræ quatientibus, pulveris et arenae nimbus in celum efferatur, inde verò in subjecta arva recidens spiritum animalibus intercludat, agris sterilitatem inducat. Id contigisse ferunt juxta vicum *Tripergola* in Italiā annò 1558, ubi validis concussionibus agitato solo, subito nimbò obductum cælum lapidibus et pulvere pluit; post biduum novus crevisse mons in medio lacus *Lucrini* spectatus est (Montfauc. Diar. Ital. c. 21, p. 518). Majora ejus generis prodigia annò 1707 narrantur; nova enim insula ex imò maris emergens in Archipelago, stupente ad prodigium Europæ, apparuit. In relationibus ejus phenomeni legitimus, ante plures dies velut ingentes pilæ bombarde strepitus exauditos fuisse, tum plures ignitos lapides in aërem ad immensam altitudinem vibratos, proprio deinde pondere veluti accensos pulveris radios in subjectum pelagum, et in omnem late agrum spatio ultra quinque milliariaum recidisse. Ad hæc ater nigerque fumus, cinereo quodam furfure teter atollebatur, ita crassus, ut vix à recurrenti aëre dissolveretur; qui tandem validis ejusdem aëris concussionibus partitus dissectus, in pulverem tenuem ab-

bat, indeque veluti niger efformatus imber in subiectas terras ita exonerabatur, ut totum solum obduceret. Interdum cum fumo justæ magnitudinis lapides igniti intorquebantur, adeo ingenti copiâ, ut non semel tota brevis insule facies tegetetur.

Romani, quibus monstri loco habebatur, si quando cœlum lapidibus pluisset, ejus rei exempla plurima in suis historiis servarunt. Sub Tullo Hostilio (Liv. l. 1, Decad. 1, pag. 12), renuntiatum est, in urbe lapidibus super montem Albæ pluisse; res fabelle loco primum accepta est, nunquam enim memoriâ hominum fuerat auditum de cœlo lapides demissos; dein certi homines legati sunt, ut rei veritatem explorarent; renuntiârunt illi; « Haud aliter quàm cum grandinem venti conglomerati in terram agunt, crebri cecidere de cœlo lapides. » Temporis successu prodigium illud familiare redditum est, ut veluti in re frequenti minus ad illam horrerent (Vide Liv. l. 23, pag. 264. Idem l. 50, pag. 395; et lib. 54, pag. 416). Similis pluvie exemplum exstat apud auctorem Belli Africani (1).

Aliquantô post prælium Cannense, bidui spatio in eodem Albæ monte, simile imbris prodigium innovatum est. Paria alibi leguntur veluti Ariciæ (2), Capuæ, Romæ, Laviniæ, Amiternis, in agro Piceno et alibi. Interdum ignei lapides cœlo cadebant, interdum glebæ, interdum vulgares lapides. Hæc autem adeo explorata sunt, publica et singularibus rerum eventibus confirmata, sicut et præstantissimorum scriptorum fide et copiâ asserta, ut non sine temeritate negentur.

Quod autem supra fidem videtur, illud est, nimirum non imbrem tantum lapidum, terræ atque arenæ de cœlo decidisse, sed etiam ingentium lapidum moles varias diutius per acrem factatas, tandem ruisse præcipites.

Plutarchus in Vita Lysandri fusiis narrat historiam lapidis fulminei, olim in fluvium Argum in Thraciâ dilapsi. Anaxagoras philosophus, qui in eâ erat sententiâ, solem ingentem esse lapidem igne candentem, futurum prædixit, ut lapis iste è reliquo solis saxo avulsus corrueret (5). Damachus animadvertit (in lib. de Relig. apud Plat. dicto loco), solidis illis

(1) Cap. 47: Nimbis cum saxo grandine subito exortus est ingens.

(2) Liv. l. 22, pag. 220; et l. 55, pag. 422, et alibi passim. Vide et Appian. l. 4, Belli civ.; et Aug. l. 5 de Civ., c. 51.

(3) Diogen. in Anaxag. Vide Not. Menag. in Laertium.

75 diebus, quot à reddito Anaxagoræ oraculo usque ad lapidis lapsum intercesserunt, aeris faciem flammam quemdam nimbum occupasse, in varias hinc inde partes variè agitatum; ex eo verò subinde lapidea quedam frustula veluti favillas avulsa, tanquam stellæ erraticæ ex uno in alterum locum actas; corruentem tandem lapidem deferuisse ab igne, imminutâ quin etiam plurimum saxi mole. Aristoteles (Meteorolog. l. 1, cap. 7) suspicabatur, lapidem, illum è saxo aliquo, vel monte, vi ventorum avulsam atque in aera sublaturam, post varias hinc inde tum insitit motus, tum et aeris agitationes, corruisse tandem juxta Anaxagoræ oraculum: quam ejus opinionem vix probari ibi Plutarchus significat, cum juxta Damachi relationem lapis 75 dierum spatio in aere sustentaretur. Plinius æquasse illum ait mole plaustrum, colore autem fuisse atro et adustio (1); illum verò narrat ad suam usque ætatem tanquam insigne aliquod religionis monumentum servari.

Malchus (Κατακλιση δόξα) in vita Pythag. refert philos. illum in Cretâ expiatum fuisse, lapide fulmineo in eam rem adhibito. Deus Elagabalus nihil erat aliud, quàm lapis subniger, è cœlo delapsus. Comes Marcellinus anno Christi 452 tres ingentes lapides è cœlo in Thraciam deturbatos narrat. Anno 1492, die 7 novembris mixtus cum grandine ingens lapis, quem nos oculati testes in ecclesiâ parochiali Ensishem in Alsatiâ spectavimus, decidit; fluviatilem lapidem nec exiguum refert, subnigrum et veluti igne adustum, inæquali et asperâ superficie, è quâ veluti frustula fuissent avulsa; pondere esse narrat circiter 500 librarum (2).

D. Gassendus (Lib. x, Diogen. Laert. de Meteor. Epicur., etc.) narrat die 29 novembris anni 1637, circa horam decimam matutinam, læto et sereno aere, cum fortè duo viri in agro essent super imminens Varsonis montem, situm inter urbes Guillelmum et Sedunum, ingentem ignitumque vidisse illos lapidem in medio aere suspensum; tum audit ingentes veluti è tormento bellico strepitus, duo potissimum, quorum alter altero horribilior. Visus deinde circa petram circulus multicolor, diametro circiter quatuor pedum. Volitavit autem lapis centum circiter passibus,

(1) Plin. lib. 2, cap. 68: « Qui lapis etiam nunc ostenditur, magnitudine vehis, colore adusto. »

(2) Vide Gesnerum, et Anselm. de Boot historia Lapid. et Gemm.

à viris distans, supra terram circiter quinque perticis elevatus. Sibiles comitabatur volitantes, ei similes, quem ignitus accensus pulvis refert, tum et odorem spargebat veluti adusti sulphuris. Tandem in terram decidit trecentis circiter passibus ab his viris, qui rei eventum spectabant, non sine aliquo veluti è bombardâ strepitu, atque fumo lætam cœli faciem obscurante. Concurrentes ad strepitum ex adjacentibus regionibus incolæ spatium viderunt diametro circiter quinque pedum liquidis nivibus distinctum, in quo fossa pede lata, atque tribus pedibus profunda aperiebatur. Jacentes circum lapides vi caloris in calcem redacti spectabantur, atque in imo fossæ delapsus lapis, inventus est paulò vitulino capite minor, et humano non assimilis, pondere quinquaginta et quatuor librarum, colore verò fusco, extremâ duritie.

Huart, philosophiæ professor, in epistolâ scriptâ à Constantibus-Castris et insertâ in Diario gallicè dicto *le Mercure*, Januarii 1751, refert, die Dominiacâ decimâ octobris 1750 circa meridianam horam plures homines tum in urbe, tum rure, audivisse sonitum similem sonitui trium emissionum tormentorum procul explosorum; ultimam, inquit, secutum est murmur aliquot momentorum; hoc sonitu adhuc fremente, decidit lapis in pagum Nicoms semileucâ à Constantibus-Castris distantem, et eo quo decidit loco hunc sonitum secutus est fragor similis fragori rami ruptæ arboris. Nihil luminosum in aere visum erat; sed locorum vicinorum aliqui incolæ dicebant se tantum vidisse aliquid nigrum apparens ut avem quæ magnâ cum celeritate à summo ad imum volavisset. Lapidem hunc ibi non vidit Huart, quoniam ablatum erat antequam illuc veniret; testes verò asseruerunt lapidem istum esse ferè amplitudine parum lagenæ quatuor vasa continentem, et calidum adhuc esse horâ unâ postquam deciderat, quique, addebant, ad lapidem hunc accedebat odorem sulphuris et nitrati pulveris incensî percipiebant. Repertus est pluribus fragmentis concisa, quorum amplissimum ferè viginti librarum pondus æquabat. Illius extima facies subnigra et durissima erat, pars autem interior cinerea miscebatur parvis et pelliculis punctis quæ facilius dividebantur. Foramen quod in terrâ fecit ingens non erat; in diametrum pedem fermè habet super semipedem altitudinis. Longius ire non poterat ob fundum glareosum et siliceum. Dicebatur adhuc similia fragmenta fuisse reperta in aliis

remotioribus parochiis, et sex leucis à Constantibus-Castris versus Saint-Lô sonitum graviores fuisse quam alibi; unde conjiciebat Huart lapidem hunc ex illis regionibus vi alicujus eruptionis emissum fuisse.

De Lalande ex academiâ Scientiarum Lutetiæ simile phenomenon retulit in *Strenis historicis ad usum Bressiæ pro anno 1736*. Illud phenomenon contigerat mense septemlris 1735 quatuor leucis à Burgo.

P. Troili custos bibliothecæ ducis Mutinensis edidit Mutinâ anno 1766 dissertationem Italam de lapide sic delapso. Illud phenomenon medio mense Julio ejusdem anni contigerat. Propè Mutinam tempore serenissimo amplissimus lapis decidere visus est maximo cum sonitu in omnibus circa vicinis locis audit. Repertus est lapis adhuc calidus duos circiter pedes in terrâ demissus, substantiâ calculosâ, superficie inæquali, obscurâ et igne ferè combustâ. Quod quidem factum P. Troili probat multis attestantibus et adjunctis quæ omne dubium tollunt.

Testimoniis historicis demonstrat phenomenon similia multis in locis contigisse, et cunctis contradictionibus respondet quæ testimoniis possent opponi. Deinde phenomenon rationem inquiri, perensique causis omnibus possibilibus, probat illud similem verò dici posse, nempe incidendum ortum in quibusdam montibus Reggio vicinis, avulsisse magnoque cum impetu emississe lapidem qui semileucâ à Mutinâ decidere visus est.

Ex *Ceraunias* seu lapidibus fulmineis, de quibus agit Anselmus de Boot (Anselm. de Boot hist. Lapid. et Gemm. c. 261), aliqui inter curiosorum cinella servati, ascie formam, alii vomeris, mallei, malleoli, cunei referunt. Quod ad rem spectat, genus creduntur focarii lapidis; colore variant. Forulis autem instructi quibusdam, plerumque non casu sed de industriâ, uti quidem suspicari licet, factis, et manubria quondam habuisse sua, et in varios agrestium usus adhibiti videntur.

E nubibus cum fulgure dispoli lapides illi vulgò creduntur; sed multò ad rem propius in usus veterum barbarorum tum bellicos, tum domesticos, agrestesque addictos autumant eruditi. Scitum est enim, consuevisse olim veteres solido quodam lapide et ferè impenetrabili tum cultros, tum arma conficere. *Aethiopes* apud Herodotum l. 7, c. 64, prædruo quodam lapide et sagittas armabant, et sigilla insculpebant. Foramina lapidum in loco, ubi manu-

bria erant inserenda, variis olim usibus illos fuisse, argumento sunt apertissimo.

In vico quodam Normannia, cui nomen *Coguelles*, tumulus veterum barbarorum anno 1638 detectus est (1), in quo postquam subter capita defunctorum secures de prædura lapide ac colore variæ inventæ sunt; nihil autem illæ à Ceranulis erant absimiles. Assueta sub fabularum involueris verum celare vetustas refert, Herculeum susceptâ in filios Neptuni expeditione, lapideam grandinem à Jove impetrâsse, quâ in hostes deturbatâ omnes oppressi sunt (2). Hujus fabellæ non aliam facili historiam quæras, quam quæ de Josue in Scripturâ narratur; illi enim Neptuni apertissimè Chananeos, sive Phœnices, commercio et navigationi deditos, designant. Solemni Scripturæ phrasi filii maris, terre, arcus, non alios designant quam viros navigationibus, cultui terræ, jaculationibus addictos. Herculis nomen multis insignibus viris commune est: vel saltem res à multis præclarissimis viris insigniter gestæ, quidquid insuper memorabile habebat vetustas, hæc in Herculeum collecta sunt. Factum inde, ut in unum eum virum ea simul convenisse deprehendantur, quæ de Moysæ, Josue, Samsone, etc., memoria mandata sunt (3).

Nuclei fulminei genus esse lapidis creduntur, facili à nostro argumento non alieni. Nucleus enim iste materiâ quâdam constat sulphuræ et nitrosâ, ex terrâ halitu in nube roridâ constipato, varièque subacto et agitato. Ejusdem naturæ partes coeuntes in corpus solidissimum constringuntur, quod agitatione et compressione nubis ignescens, in liberio rem aërem disjecto nubis sinu, quâ facilius via est, evadit. Accidit autem brevi (quandoquidem ex sulphuræ et nitrosâ materiâ totus constat, paucis terræ et crassioris materiæ, igneam vim retinentis, partibus admixtus, à totus abeat in flammam, atque postquam eravit in liberâ aeris regione diutius, veluti acensis pulveris radius nihil post se relinquit, nisi odorem, fumum et colorem quemdam adustum in locis à fulmine tactis. Iluc spectare facile potuit Ezechiel in loco supra laudato, ubi

(1) Montfaucon. *Diar. Ital.* cap. 28, pag. 440.

(2) Vide Melan. l. 2 Gall. Narbon. Plin. l. 3, Strab. l. 4, Æschylus à Strabone laudatus contigisse illa testatur in bello Herculis Ligustico. Solin. cap. 2: « In Liguria quoque lapides darios campos, quod ibi eo (Hercule) dimicantem, creduntur pluisse saxa. »

(3) Vide, si lubet, Voss. de Idololatr. l. 1, c. 26; et Doct. Demoust. *Evang. prop.* 4, l. 1.

de *Lapidibus gabisch* (1), vel pyropi, quæ genina est colore et fulgore igneo.

Aliud est improprie dictum genus lapideæ pluvie naturale, rarissimum tamen; cum nempe lapides à rupe aliqua in editis montium jugis divulsi, in aera ventorum vi sublati tolluntur, ac deinde vento residente, innato in terram pondere deturbantur. Id in nostris quidem regionibus inusitatum, frequenter spectari narrat itineraria in quibusdam Africæ tractibus, ubi procellæ familiares. Cum Perse ad templum Delphicum diripiendum venissent, furens subito imbrum procella et fulmina simul et lapides è petris avulsos intorquens in sacra impiorum capita ruens, tantâ in illos cæde sævit, ut exercitum dissiparet atque dederet. Ita Diodorus (2). Paria accidisse Gallis, violentas manus in direptionem ejusdem fani injicere volentibus, Pausanias lib. 1, est auctor. « Lapides, inquit ille, montis Parnassi, et vi procellæ avulsi, in Gallorum capita recedentes miserè attonitos opprimebant. » Ilanc lapidum avulsionem non procellæ furentis, sed terræ successioni violentæ tribuit Justinus lib. 24: « Presentiam Dei et ipsi statim sensere; nam et terræ motu portio montis abrupta, Gallorum stravit exercitum. »

Hæc lapidei imbris exempla occurrunt: restat modo, ut genus determinetur, quod potissimum retulisse lapideam grandem sub Josue, nostrâ quidem sententiâ, visa est. Porro ex his quæ de lapidibus fulmineis supra digessimus, facile lectores intellexerint, omnia ad fabulas potius quam ad historiam amandari. Nucleum impræsentiarum abs re proptis esse ex eo constat, quod lapis est quidem, sed alterius cæteroque à lapidibus in Chananeos naturæ. Illi enim grandineas imbre ruentes, Chananeos à descensu Bethoron usque Azecam longissimo temporis et locorum spatio prosequuti sunt: quid hæc ad nucleum, sive ad fulgur? Tandem alieni à nostro argumento habentur ignoti illi lapides, in aere aliquandiu suspensi, inde in variâ terræ loca ruentes; hæc enim mira quædam et insueta phenomena vix ac non vix quidem grandis lapidum appellari aptè potuisent.

Verùm si pondera illa immania adeo et compacta valido ventorum robore in aere sustineri,

(1) Ezech. xiii, 11: אבנים חלמיש.

(2) Diodor. Sicul. Bibl. l. 11. Επειδὴ δὲ παραδεδόξαι ἄριστον καὶ μεγάλων κεραιῶν πύλλων ἵσταν τῶν περιγυρῶν πλοῦτον περὶ δὲ τῶν αἰθρῶν τῶν γυμνῶν πύλλων μέγαν ἀναστρέφοντα τὴν ἀποστρέφοντων θύρασμα.

atque huc illuc volvi potuerunt; si petere in sublime ignis sive subterraneæ exhalationis vi coæta sunt; vel saltem si in aeris regione terreis, aqueis et sulphureis particulis simul conspatis compingi potuerunt; quidni contigerit, ut lapides, mole quidem minores, sed copiâ majores, quales in Scripturâ insinuantur, sive in ipso aere formarentur, sive saltem in aera sublata lapideam grandinem gravem Chananeis redderint? Cessatum est jamdiu inter doctos opinari cum Anaxagorâ, lapides è cælo interdum dilapsos frustula esse ex lapide solis sive astrorum massâ divulsa. Hiscæ formandis lapidibus neque prodigium, neque angelorum ministerium comminisci cogimur, quod à Masio et Bonfrerio factum est, cum physices regulis uti, salvâ adhuc prodigii veritate possimus. Neque enim imbre lapideo pluisse cælum mirandum est, sed id potius monstri loco habendum, quod procella ea datâ opportunitate hostes corripuerit, quod ad eam rem pararentur lapides, quod tandem causæ secundæ ad illum rei eventum disponentur, atque dato temporis articulo nimbus exenteretur in Chananeorum perniciem. Solet plerumque Deus res et causas naturales in prodigia ordinare, cum scilicet novâ inditiâ dispositione suis implendis consiliis determinat. Non creaturas ille novas educit, sed novam creaturis dispositionem indit. Cum in Hebræorum castra induceret coturnices, eum in Ægyptios muscas immitteret, num ille novas in orbem creaturas invenit, et non potius dispersas per universam orbis faciem prodigio congregavit?

Non agrè intelligimus, valido furentis venti turbine avelli è rupe potuisse lapides, atque longissimè transferri. Ignis etiam seu venti intra terræ viscera compressi, vel clausus in specu aer lapsu quodam sive humus, sive petra: alicujus in arcum redactus, si quâ fortè aditum in patentem aërem perrumpant, obvia quæque omnia abripiunt, veluti inflammatus in bombardâ pulvis, vel compressus in eadem bombardâ aer globum secum rapit. Contigit id non rarò in monte Vesuvio et Ætna, unde ejaculati longissimè lapides, arena, cineres in ipso voraginis orificio deprehensi, longè latèque terrorem intulerant. Id igitur fortè et in imbre lapidum accidit; lapides in aera sive turbine rapiti, sive erumpentis è terrâ aeris vel ignis vi protrusi, proprio deinde pondere in terram reciderunt. Divinæ autem providentiæ virtute factum est, ut in eo effectus producendo certum temporis articulum et opportu-

nitatem causæ secundæ servarent. Nihil hæc hypothesi aptius, ut prodigii veritas cum naturæ operationibus constaret.

Res est minùs quidem cogitantibus prona, non tamen factu impossibilis, ut lapides in ipsis nubibus coalescere intelligantur. Potuit enim pulvis, arena, terra, turbine quodam commota in aera protrudi; quod iteratis exemplis quotidie contingere quis ignoret? Rore autem nubis pulvis ille madescens, consupari primùm, deinde admixtione partium sulphuræarum, bituminosarum, oleosarum durescere; tum proprio annitente pondere, vel eadentis nubis allisu in terram ruens, adjecto vento et procellæ impetu, adeo gravis in capita Chananeorum impingi, ut passim miseris occideret. Hincque prona sunt omnia, nihilque naturæ leges pervertens. Prodigii autem vis in eo potissimum spectatur, quod adeo disposita Dei jussu et angelorum directione singula hæc contigerint, ut in ipso descensu Bethoron hostes corripent. Nec ego facile in animum induxerim, lapides pluisse in veteri Romanorum historiâ non infrequentes, in supernaturalium causarum censum referendas esse, ut nimia pietate laborare videantur scriptores illi, qui cacodæmonis astu factum id arbitratur; quasi scilicet Dei emulatione quâdam, et continentis in superstitione populus prodigii specie fallere incautos vellet (Masius in Josue 10, 11), quod nempe solemne esset gentilibus lapideæ pluvie prodigium sacro novemdiario expiare (Alex. ab Alex. Gen. Dier. lib. 5, cap. 27).

Ut verò ex duobus hisce systematibus unum aliquod præferamus, sive illud quod in textu Josue vulgarem grandinem, sive quod lapideam pluviam agnoscit, credimus postremum ad litteram magis, et ad mentem sacri scriptoris accedere. Neque enim Scriptura grandinem tantummodò significatura illis uteretur phrasibus: *Domini misit super eos lapides magnos de cælo*. Nimis enim ardua esset interpretatio, si lapidum nomine grandinem intelligere cogere-mur, cum maxime sola litteræ inspectio lapidum, non grandinis, ideam lectoribus ingerat. Ad hæc: Cum pluit terrâ, cum pluit cretâ, cum pluit lapidibus, non ut lapidum appellari solet hæc nomine, sed omninò grandis. Hæc profectò etiam graviter lædere poterunt. Ita S. Augustinus (De Civ. l. 3, c. 31). Si ergo de grandine tantum ageretur, nunquam planè usurpatum fuisset nomen lapidum, et magnorum lapidum, neque lapidibus pluisse scriberetur. Addit post hæc omnia Scriptura,

lapideæ grandinis procellam multò plures absumpsisse ex Chananeis, quàm quos Israelitarum gladius abstulerat, quæ quidem de lapidibus, quàm de grandine multò pronius intelligitur.

Nec me fugit, contigisse aliquando, ut vi procellæ immanis quædam grandio excuteretur, quâ valida etiam animalia sternerentur; quemadmodum memoriæ proditum est de grandine à Deo in Ægyptum excussa, quæ homines et pecudes sub dio deprehensas occidit (Exod. 9, 25). Sed quæ exercitum percusserit grandio, majori in illum factâ eadē, quàm quæ victorum hostium gladio induceretur integrâ die omnium, quotquot unquam fuerunt, longissimâ, nulla unquam occurrit. Nonne pronus est ut credamus, eam eadē ad lapideam grandinem esse referendam, quæ miseris sex vel septem horarum itinere, quantum descensus Bethoron distat ab Azecâ, persecuta sit? Voces illæ apud Hebræos, *lapides grandinis*, non tantummodò significant, duritiæ et magnitudinis lapides referentem, quemadmodum contrariæ sententiæ auctores

insinuare videntur; sed prono sensu exprimunt grandinem lapidum, sive lapides instar grandinis, eodem nempe impetu et copâ ruentes. Plura suppetant similibus phrasium, et repositionum exempla: ita pro lampade incensa, *lampas ignis*; pro zelo ardenti, *ignis zeli*, pro igne urbi subjecto, *urbem in ignem convertens* usurpatur.

Tandem ea generalis regula revocanda est, nunquam scilicet figurato et improprio sensu utendum esse, cum littera satis pronum et naturalem alterum exhibet. Est autem, quam nos producimus, interpretatio litteræ magis consona, quippe quæ textum legentibus prima occurrit, nihilque habet in contrarium, quod non faciliè dissolvatur. Lapidem pluviam ad physicæ regulas ita revocare conati sumus, ut habeamus persuasum, nihil contra illam opponi, quod etiam contra grandinem non possit. In hoc autem hypothesim de grandine superat, quod Scripturæ litteram pro se habeat. Quid igitur nos ab illâ retraxerit?

DE REGIONE

IN QUAM CHANANÆI PULSI A JOSUE SESE RECEPERUNT

Dissertatio.

Bellum à Josue cum Chananeis gestum, vicesque, quibus mox ab Israelitarum ingressu universa illorum regio agitata fuit, maximi momenti res est, quæ ipsâ granditate suâ ac singularitate animos lectione hujus historie occupatos maximè tenet. Integra gens, florentissima et potentissima jam inde à pluribus seculis, ad excidium sententiâ damnata, peti se inopinatè sentit ab exercitu d. n. virorum quos imperator agebat à Deo constitutus, ejusque auctoritate munitus, jussionibus directus, ac tandem favore pollens; quem insuper astra et elementa reverentur, qui vel ipsa prodigia militare pro se in hostes Domini sui cogit. Accedebat Deus ipse summè potens, exercitâ manu in Chananeos pugnans, terrorem in eorum exercitum incutens, tum autem corda eorum obdurans, oculos ad saniora cogno-

scenda consilia obsecrans, ac tandem in tantis rerum angustiis arma sumere cogens, quo scilicet in manus populi sui illos traderet. Captos autem jubet Deus anathemati devoveri, cavens, ne quis unquam ex illis excidio totius gentis superstes esse permittatur; quin et omnia ferro et igni expiari, ne quid reliqui maneat de gente, cujus criminâ ad summum malorum deducta cælum ipsum sollicitaverant.

In eâ Chananeorum rerum turbatione, partim ad arma pro defensione rerum suarum confugerunt, atque estu belli assumpti sunt, partim presentissimum periculum declinaturi, spontaneo exilio solum verterunt. Postquam igitur in nostro commentario bellorum Domini, atque armorum, Josue eventus omnes prosecuti sumus, rectus rerum ordo postulat, ut de iis verba faciamus, qui ceteri in alias

regiones secessione salutis suæ consuluerunt. Cum autem nusquam in libris sacris certa appareant loca, quò populus ille transmigrârit, nos varias orbis regiones percurrentes, illarum vestigia, si quæ poterimus, detegere conabimur.

Qui de hoc argumento egerunt, non satis conveniunt inter se; alii enim in Ægyptum recessisse Chananeos autumant, alii in oras Africae, quâ parte occidentem et septentrionem respicit. Sunt qui Europam tenuisse, sunt qui Americam maluerint. Suspiciunt tandem alii, per varias Mediterraneas insulas, et continentis loca varia sparsos illos sedes fixisse suas; quibus favere Scriptura (Esd. 9, 22, וְדַרְזִיקִים לְמֵאָר) videtur, ubi dispersos dicit Chananeos per varia mundi climata. Sed aliis unum omnibus locum assignare visum est. Sunt qui ex septem populis, Chanaanitidum tenentibus singulorum portionem aliquam fugisse Israelitas censeant; sunt vicissim qui solos Jebuseos et Gergesæos id cœpisse consilium statuunt. Hæc omnia modò in examen revocanda sunt.

Auctores Judæi narrant (Gemarr. Jerosol. tit. *Schebit. c. 6*), sub ipsam Chanaanitidum ingressum tria hæc populorum optio à Josue proposita: primum, ut libera esset singulis, qui maximè voluissent, recedendi facultas. Secundum, se excepturum eos, qui pacem postulassent, fœdusque se cum illis initurum. Tertium tandem, quicumque propositis conditionibus non annuissent, illis indicere se bellum scirent. Unus super triginta Chananeorum reges, bellum paci preferentes, exterminati sunt. Gabaonite pacem elegerunt, et fœdus; Gergesæi fugam in Africam. Paria ferme Maimonides prodit (Maimon. Halac Mel c. 6). Josue, inquit ille, missis ad principes Chananeorum caduceatoribus, hæc variis epistolis scripta denuntiari mandavit. Ex illis aliæ habebant: *Fugam capiat, si quis maluerit*. Aliæ: *Dedit se quicumque voluerit*. Postremæ tandem: *Bellum eligat quicumque bello delectatur*. Addit autem solos Gergesæos, Domini verbis fidem habentes, in Africam secessisse. Inter Hebræos, reliquis omnibus pacis conditiones propositas statim recusantes, unum Gabaonite fœdus per dolum à Josue subduxerunt. Ceteri omnes in bellum conversi sunt.

Sed quem potissimum Africæ locum selegunt Gergesæi? sicut id quidem Rabbinii; illud tantummodò prodentes, sub Alexandro Magno (Talmudici *Perek Chelech* apud Schikard. de Jure regni pag. 121) venisse illos postulatum à rege, ut in propriam regionem, ab Hebræis

olim usurpata restituerentur. Vocati ad dicendum causam Judæi responderunt, nihil se quidem Gergesæis debere; quin potius sibi restituendos esse Gergesæos tanquam mancipia fugitiva dominis; reficienda insuper damna, quæ negat tot annorum servitute populo intulerant. Probat eam quidem Gergesæorum servitutem ex maledicto Noemi in Chanaan, ex quo Gergesæi oriuntur: *Maledictus Chanaan: servus servorum erit* (Gen. 9, 25). Significant autem, nihil esse exploratum magis, quàm quòd fugâ se subduxissent. Stabat jam Hebræis sententia, cum Gergesæi de causâ suâ desperantes, damnationem subitâ secessione eluserunt. Hæc quidem Rabbinii, nec sanè aliam mererunt fidem, quàm quæ præclaris tot fabularum fabricatoribus debetur. Josue ipse se testatur Gergesæos vicisse (Josue 24, 11); quorum reliquæ adhuc Jesu Christi ætate restabant (Math. 8, 28). Sed hæc saltem, quanquam non vera, veterem demonstrant traditionem, Gergesæos scilicet in Africam transmigrasse.

Narrant ex Rabbinis quidam (Targ. in cap. 3, 9, Cantic.), sparsos adventus Hebræorum in suam provinciam rumore, atque eas illis destinari sedes intelligentes, in fugam versos, arva reliquisse, casis arboribus et obstructis fontibus, deserta, et everitæ urbes, ut novis incolis nihil præter solum maneret. Harum faciliè gentium (vide in Seder-Olam et Geneb. Chron. ad an. 2709) pars in Ægyptum, pars in Africam, Germaniam, et Illyricum secessit. Hanc de Germaniâ opinionem propugnat Genebrardus, contendens, vastam illam regionem, non secus ac occidentalem omnem tractum, deserta fuisse loca, quo tempore Chananeis dispersi per orbem errabundi vagabantur. Chananeos autem in ea transmigrasse deserta probat ex rudi illâ extremâque barbarie veterum Germanorum, quos inter Scythas Plinius recenset (Plin. lib. 4, cap. 12). Genebrardi iudicium minus probasse Serarius videtur (Serarius in Josue cap. 22, q. 6), in eo maximè quòd ille in veteres Germanos iniquior fuerit, quanquam aliqui idem Serarius ultro fateatur, Rabbinum Aben Ezraam, aliosque ante illum, constituisse in Germaniâ Chananeos; sicut et vernaculam Germanorum linguam aliquid habere cum Hebræâ et cum Chaldaicâ potissimum affinitatis. Sed quam illi viam in Germaniam contententes tenerunt? Casum, an datâ operâ eò se contulerunt? Quam illi Germania regionem frequentarunt? Quâ tandem conjecturâ de illorum in eam regionem adventu

docerunt? An Rabbini solo verbo asserentibus credendum?

Non desunt (Pallad. Hist. Lausiac. cap. 106) qui Chananeorum incommodo in longiori viâ percurrendâ parentes, non aliò migrâsse illos credant, sed agris cultis atque commodis locis relictis in ardua contendisse, ibique excisis in saxo adibus ab Hebræorum armis in tutum se recepisse. Ex his cavernis, quæ veteri traditione effugium Chananeis præbuerunt, nonnullas exsistisse ad Jerichuentem suâ etiam ætate, prodit historia Lausiaca scriptor Palladius. Sed hanc opinionem licet probabilissimam censeam, facillè enim Chananeis in montibus sese contentes, diutius sedes suas defenderunt, quam cæteri inferiora incolentes loca: vix tamen in animum induxerim, nihil ultra deferendum esse vetustissimam de fugâ Chananeorum traditionem, quam ut diffugisse illos ex inferioribus ad superiora credamus. Quare gentis colonias in locis ab Hebræorum cognitione dissitis querendas nobis proponimus.

Recepta magis, quaque majorem veri speciem præ se ferat, sententia docet, Chananeos fugâ dilapsos in Africam migrâsse. Consentiant in hanc rem vetustissima Hebræorum scripta, quibus eruditissimi interpretes suffragantur. Conuenit et Gemarra Jerosolymitana, ejus in superioribus sententiam produximus. Diffugisse primum in Ægyptum tradit Procopius de Bello Vandalico lib. 2. c. 10, ubi plus nimio aucti, cum sibi in eâ regione permissas sedes angustiores pro numero hominum experirentur, in imas Africæ regiones migrârunt; ubi excitatis urbibus quamplurimis, atque per adjacentes regiones omnes dissipati, totum latè tractum ab Ægypto usque ad columnas Herculis occupârunt, veteri semper retento sermone, non nihil tamen corrupto, sed non ita prorsus, ut Phœniciam originem non referret apertissimè. Ejus gentis perpetuum monumentum, addit idem Procopius, exstant in vetustissimâ urbe Tingitanâ, ab ipsis conditâ, marmoreæ candidæ columnæ duæ, juxta majorem fontem erectæ, hanc præferentes Phœnicis characteribus inscriptionem (Ἡμεῖς ἐγενήθημεν ἀπὸ φαινικίωνων Ἰσραὴλ τοῦ ἁγίου τοῦ θεοῦ Νάου): Nos gens sumus, qui prædonem Jesum Filium Nave fugientes, in tutum recepti sumus. Porrò hos Tingitanæ urbisincolas regionem illam et sedem et matrem habuisse, ut ex eâ nati, non eò translati fuissent, recepta erat Africanorum traditio; inde facillè ducentes originem, quòd nulli hominum illis vetustiores agnoscerentur. Ferebant autem Antæum pri-

mum eorum regem è terrâ prognatum, singulari prælio cum Hercule certasse.

Si vera prodât Procopius, fateamur oportet, ejus saltem ætate opinionem, quæ Tingitanos ex Chananeis fugâ dilapsi sub Josue accessit, obtinuisse; quin et ea traditio jam inde à tempore erectæ geminæ columnæ (quassanè multò vetustiores Procopio credere par est) repetenda videtur. Scitum est, Africæ laterales oras colonis Phœnicum frequentatas fuisse, cum et lingue, et moris, et religionis, brevi originis phœnicicæ et Chananeæ non obscura essent in iis locis vestigia, quin et de coloniis, earum gentium varia maneat in historiis monumenta. Negotium facillè tantummodò, quòd tempora non semper conueniunt: vel ductæ colonie ille multò quam Josue scribitur leguntur, vel saltem omnia sunt de illis incerta, et fabulis obvoluta.

Sed hæc reponimus, 1° Chananeos sigillatim non simul omnes transmigrâsse. Fugâ dilapsos plures ante Hebræorum in Chanaanitidem ingressum, verbis illis Dei facillè insinuat (Exod. 25, 28, 29): *Terrorem meum imittam in præcursum tuam, et occidam omnem populum ad quem ingredieris, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam: emittens crabrones prius, qui fugabunt Hevæum et Chananeum et Hethæum, antequam introas. Non ejiciam eos à facie tuâ anno uno, ne terra in solitudinem redigatur. Paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augetis, et possideas terram.* Alibi verò Deus præcessurum se populo suo pollicetur, ignisque depopulantis more Chananeos correpturum (Deut. 9, 5. Vide et Deut. 32, 23). Et auctor libri Sapientie (Sap. 12, 8): *Miisti antecessores exercitus tuî vespas, ut illos paulatim exterminarent; non quia impotens eras in bello subjicere impios justis, aut bestiis sevis, aut bello duro simul exterminare; sed partibus judicans dabas locum penitentia.* Facillè igitur vix ex Ægypto egressis Judæis, terror Chananeos incessit, ut fugâ partim dilapsi saluti suæ consulentes in alias provincias migrârunt.

2° Non ingruente tantum bello per Josue gesto, sed post ejus obitum, variis datis occasionibus, Chananeis solum vertere facillè poterunt. Pari enim gradu Israelitarum res florentes, ac prostratæ Chananeorum procedebant: illis paulatim crescentibus, hi arcibus semper conclusi, metu imminentis mortis, vel servitutis, ad alias sedes facillè diverterunt, cum maximè tutum haberent mari effugium, cujus penes ipsos semper, quâ Phœniciam alluit, dominium, tum ante tum post Josue obitum, mansit.

Deductæ inde colonie Phœnicum in Africam, Asiam minorem, Hispaniâ, Græciam, omnesque Mediterraneas insulas. Quis enim in animum induxerit unquam, unicas Tyri et Sidonis urbes, quarum etiam prior Josue fortasse posterior est (vide Commentar. in Josue 19, 29), tot tantisque coloniis sufficiens valuisse? Phœnicia, juxta indicatos in Scripturâ fines, intra montes Libanum et Carmelum tota claudebatur, angustisque oppidò limitibus continebatur in extremâ sut orâ, quâ ad Jordanem inclinabat: quare vix est ut tot regiones missis coloniis frequentare potuerit. Exerebantur etiam Phœnicæ navigationibus, quarum tunc temporis peritia minor, et discrimen erat majus, cum et navigatorum fabricandorum rudior adhuc esset ars; quod quidem ejus gentis propagationi ob stare plurimum debuit. Cum autem aliqui exploratum habeatur, Phœnicæ circa ætatem Josue infinitas penè colonias variis regionibus frequentandis misisse, ductas illas ex Chananeis minimè ambigimus; ex Chananeis, inquam, qui gravissimo ab Hebræis incommodo affecti, Sidonis consensibus navibus aliò migrare coacti sunt.

3° Esto incertum sit tempus coloniarum Phœnicum, illas tamen omnes vetustissimas fuisse, et perasque bello Trojano antiquiores inde intelligimus, quòd Græci è bello reduces ad quæcumque appellerent loca (vide Bochar. Chanaan, et Horn. de Orig. Gent. Americ. l. 2, cap. 3 et 4), colli jam inde à veteri ætate à Phœnicibus audiebant. Ita planè nobiscum Græcorum historici conueniunt. Porrò bellum Trojanum post bis centum quadraginta annos ab obitu Josue consignatur; quare si eâ temporis interpedine inter Josue et Salomonem, constitutas omnes illas colonias, et ex Chananeis fugâ presentissimo, ob Hebræos in dies magis per Chanaanitidem diffusos, periculo subductis, constanter dixerimus, nemo falsi in nos crimen dixerit. Sallustius ex vetustis commentariis regum Numidiæ, punicè scriptis, refert veterem Africanorum traditionem de adventu in Africam Herculis Tyrii vel Libyei, cum exercitu Medorum, Persarum, et Armenorum; deserendæ autem regionis suæ in causâ fuisse tradit bella civilia sive domestica. Addit insuper, quos secum Hercules ducebat milites, mixto cum feminis Libyicis connubio, ab aviti sermonis puritate sensim degenerantes, eò redactos fuisse, ut neque priora retinentes nomina, Medi et Armeni mirâ prorsus et insuetâ nominis corruptione Maurissii appel-

larentur. (Sallustius de Bello Jugurthino.)

Hornius (Horn. loc. cit. l. 2, c. 3, pag. 73), ad eum Sallustii locum meditationes adjungens suas, animadvertit, genuinum Herculis Africani nomen fuisse *Macerin*, teste Pausanî in Phœciis. Porrò nomen illud derivari potuit ex Hebræo, sive Phœnicio *Mechoker*, sapiens, perscrutator. Armeni illi, de quibus Sallustius, facillè pro Aramæis vel Syris, seu potius Amorrhæis, sub Hercule duce in Africam deductis, usurpandi sunt; cum autem Sallustius gentem illam ne audisset quidem unquam, quippe quòd nomen ipsum vel in propriâ illorum regione jam obsolevisset, facillè cum Armenis confudit, minùs animadvertens, nomen *Mauri*, quo appellabantur, satis ad Amorrhæos accessit esse; quod cum Sallustium, ut jam diximus, laterent, ejus nominis originem deductâ longè etymologia petivit, cum in promptu haberet originem, si rerum Chananeorum historiam nosset. Quid Medi, nisi *Madianite*? Quid Persæ, nisi *Phereæ*? Persarum enim et Medorum nomen Herculis Africani ætate nondum increbuerat.

Gomeres, populi nostrâ etiam ætate in Mauritanîâ noti (vide Anton. Nebriss. Decab. 2 Rer. Hispan.), ex quibus regio Gomeritis in Libyâ, et Gomera insula inter Canarias; Gomeres, inquam, ex Amorrhæis nomen suum derivasse Hornius autumat; quemadmodum et Canariæ insule, alio nomine Fortunatæ, ex Chananeis eidem scriptori prolantur. (Vide Hornium lib. 2, cap. 9.) Ad bella civilia, et domestica, Hercule in alienam regionem propellentia, quòd spectat, non abs re prorsus ipsissima esse creduntur, ab Israelitis identidem in reliquiis Chananeorum post obitum Josue gesta. Memorie prohibitum est bellum Juda et Simeonis in Jebusæos, Hethæos, et Phereæos, qui assignatam iisdem tribubus sortem occupabant. (Judic. 1, 34, etc.). Nec fortè ab aliis tribubus in suâ singulis sorte à bello cessatum est. Nota sunt prælia Debora et Barac in Jabin regem Asur (Judic. 4 et 5, et Judic. 6 et 7); Gedeonis in Madianitas, tum et alia plura. His afflictis bellis Chananeis, ut liberati suæ consulerent, solum vertere coacti sunt. Potuit etiam Deus, ut sua in impiis gentes decreta executioni mandaret, eos inter se populos committere, ex quo fieret ut etiam ante Hebræorum adventum alius alium ab avitis sedibus pelleret.

Porrò sententia Chananeos in Africam invehens, nec nova est, nec incerta. Vetera ur-

bium hujus regionis nomina ferme omnia Phœnicia sunt. Ardanis, Hippona, Leptis, Utica, Tingis, alique plures, colonia sunt Phœnicum, nomine refragante. Carthagineo omitto, urbem non nisi post Salomonis ætatem edificatam. S. Augustini ætate, Africani de origine suâ requisiti, Chananeos se (Canani) probebant (Exposit. inchoat. Ep. ad Rom. *Interrogati matici nostri, quid sint, punice respondent: Canani*). Arabes hodieum tenent, barbaros Africæ ex vetustis Palestinæ populis, qui in eas confugerint regiones, repetendos esse. S. Hieronymus (Tradit. Hebr. in Gen. Idem in Jerem. cap. 25, etc.), S. Augustinus (in Judic. qu. 16 et serm. 55 de Verb. Domini), et recentiores critici agnoscunt veteris lingue Punice et Chananeæ consensum; ut plura in eam rem congerere frustraneus proorsus sit et inutilis labor. Quare non sine firmis conjecturis concludimus, Chananeos ferè omnes, Israeliterum arma fugâ declinantes, in Africæ regiones sese recepisse.

Quæ tamen à nobis dicta non ita accipienda esse contendimus, ut alia petiisse loca Chananeorum nulli credantur; quanquam enim vastissimus ejus terræ tractus omnibus in sedem sufficeret, alia tamen ab aliis selecta loca credi par est. Ita Cappadoces, Colchos, Georgianos sive Gurgestanos ex Caphtoritibus et Gergeseis derivant (vide Horn. de Orig. gent. Americ. lib. 2, cap. 5, pag. 75, 74). Cilicem auctor fuisse creditur Cilix, frater Cadmi, dux Cadmonæorum. Nec desunt qui veteres gigantes Sœviæ et Norvegiæ ex stirpe gigantum Chananeorum satos credant (Arngrimus Jonas apud eundem). Sinæi in Scripturâ noti, facili patres fuerunt Sinensium. Insule Siciiliæ, Sardinie, Melitæ, Cyprî, Coreyræ, Balesares, Gaditanæ, alique plures, incolas habuerunt Phœnices. Sardinie nomen derivatur à Sardo filio Herculis Africani (vide Pausan. in Phoc.). Auctor anonymus, sub Alexandro Severo scribens, primos Balesarum et Gadum incolas ex Chananeis et Jebuseis à Josue pulsos accessit. Ex his postremis nomen inditum est Ebuseæ insulæ non longè ab Hispaniâ (Boch. Chanaan lib. 4, cap. 56). Cadmus Thebarum conditor patrem habuit, ex Suidâ, Agenorem sive Ogygem, qui ipsissimus est Og rex Basan. Inachie, seu filii Inachi in totâ Græciâ celebratissimi, non alii creduntur ab Enacim, seu filiis Enac, robore virum, et strenuitate in Scripturâ notissimis (vide Grot. in Num. 14, 25). Phœnicum, sive *Penicim*, nomen olim toto orbe cla-

rum, ex Hebræo *Bene-anak* aliqui accessunt. Nec tamen fidem meam obligaverim, ut hæc omnia, quæ de origine earum gentium Phœnicum, quod scilicet ex Chananeis per Hebræos pulsos deriventur, rata sint et firma; verum liquidò constat, eas conjecturas plerumque veritatis historicæ nihil proorsus repugnare, et si minus quidem in promptu sit demonstrare, omnes eas colonias ætate Josue fuisse deductas, negaverit tamen nemo, majorem illarum partem ex Chananeis esse accessendas, non diu post summi illius ducis obitum constitutas.

In historiâ, vel si mavis fabulâ Cadmi, tot deprehenduntur originis Chananeæ vestigia, ut scrupulos eâ de re omnes evellant. Tempus deductæ colonie cum ingressu Josue in Chanaanitidem ferè congruit; narrat enim facta à Cadmo, unâ cum fratre Phœnicæ, regni Tyrii et Sidonii fundamenta A. M. 2549, ante Christum 1455, qui nempè annus congruit cum anno trigesimo septimo itineris Hebræorum per desertum sub Moyse duce; ac triennio ante ingressum Josue in Chanaanitidem, Cadmus ipse in Græciam sese recepit. Consignatur idem ejus adventus in Græciam, et conditæ Thebarum urbis epocha in marmore Arundelliano ad annum 64 Æræ Atticæ, nempè annum 5195 periodî Julianæ, et ante Christum 1319. Sub hæc tempora Moyses apud socerum suum Jethro in Madianitide versatur. Quâ semel admissâ supputatione, immeritò proorsus reputabimus, Cadmum Hebræorum metu è Chanaanitide sese subduxisse, cum nulla adhuc expeditionis Hebræorum in eam regionem consilia prodissent. Prior est ergo epocha retinenda, vel deserenda opinio, quæ inter transfugas Chanaanitidis virum accenset. Facili se ab hæc expediunt difficultate illi, qui Hebræorum in Ægypto moram ad quatuor centum triginta solidos annos prorogant; sed nullo nostro periculo defendere nos cogimur, ducis hujus in Græciam itineris in causâ fuisse illatâ à Josue in Chanaanitidem arma.

Exstat inscriptio quedam Herculis Magusani legenda in urbe Westcappel, qui portus est Zealandiæ, in insulâ Walcheren; hunc autem Herculeum D. Gallæus cœorum Moysi facit, ductoremque eorum, qui Palestinam ad ingressum Josue filii Nun deseruerunt. Ab illo verò positas ferunt columnas illas Herculis Gaditanas. Referebat pectus imaginem veteris cujusdam navis gubernatoris, semicalvâ fronte, facie veluti sole adustâ. Ritu Phœnicio ut nomen celebratur in templo, in eadem urbe West-

cappel ædificato. Porrò nomen *Magusanus*, ex Chaldaeo *Gous* derivatum, sonat *abscindere*, et per metaphoram est *transire* seu *pertransire*: ita naves et vadum fluminis Chaldaei appellant *Megiza*. Legitur etiam in 2 Regum 19, 17; et 1 Esdræ 16, 2, vox *megiza* pro *transvadere*. Nullus est profectò ambigendi locus, Herculem Gaditanum, sive è posteris ejus aliquem, vel saltem quempiam ex Phœnicibus, cui par esset cognomen, ultra Gaditanum fretum excurrisse; narrant enim de Hercule, totum ab illo orbis ambitum maritimo itinere decursum, cui etiam Diodorus Alectam Septimanie urbem conditam tribuit.

De origine gentium Americanarum hæcque disceptatum est apud doctos; et omnes licet eruditionis suæ nervos in eam rem contulerint, nihil vel parùm adhuc profecerunt. Obscura sunt omnia et incerta. Cùm tamen ex Chananeis è Palestinâ egressis deriventur à pluribus, eorum nos sententiam modò discutendam proponimus. In ipso autem limine operæ pretium ducimus annotare, inter eos etiam, qui sententiam illam propugnant, de ratione Chananeos in Americam transvehendi non satis convenire. Sunt qui autem populos illos censens Sidoniis navibus fortuito casu tempestate aliquâ factatos ex Mediterraneo in Oceanum, inde verò in Americam depulsos (vide l'Escarbot, hist. Nov. Franc. 1. 1, c. 5). Iste maris trajetus, quòd longior viis nimio, atque difficilis videatur, ita à nonnullis contrahitur: appulisse illos primò in Africam credunt, deinde ad insulas Canarias, è quibus rectâ in Americam (vide Grot. in Deut. 18, 40, et Notas Joan. de Laet in dissert. Hugon. Grot. et aliorum de Orig. gent. Americ. et Horn. de Orig. gent. Americ. 1. 2, cap. 5).

Conjecturæ pro asserendâ Americanorum ex Phœnicibus origine, plerumque ex morum, lingue, et religionis inter utrasque gentes affinitate petuntur. Mexicanorum numina Saturno Phœnicum, Moloch Ammonitarum ex æquo respondent (vide nostr. dissert. de Moloch). Æreum est simulacrum, monstrum, subjecto igne candescens, cui humanis victimis litatur. Familiare est etiam apud Americanos, quòd etiam obtinuisse apud Phœnices ex Scripturâ cõpertum est, ut per ignem transiissent; quòd ipsissimum est *lustrari per ignem*, recurrens sæpè in Scripturâ (Deuter. 18, 10 et 2. Paralip. 28, 5). Ipsa etiam Chananeorum crimina in Novum-Mundum transvecta sunt: impudicæ et incestæ commixtiones, sodomia,

polygamia, divortia; neque ignotus ipsis, quemadmodum olim Phœnicibus, solis et lunæ cultus. Gigantes apud Americanos spectantur. Stigmata sibi inducunt, tum et æquos lapidum in honorem numinum erigunt. Qui tandem Americane lingue studio delectantur, plurimum vocem cum Hebræâ et Phœnicâ similitudinem animadvertunt (vide Horn. 1. 2, c. 10, 11). Animadvertit Manasse Ben-Israel (in lib. cui tit. Spes Israel), populos Jucatan et Acusainil circumcisione initiari; aliasque Americæ gentes, cùm tristi aliquo nuntio perecllantur, vestes scindere; incolas Americæ et Toton æternum ignem nutrire in altari; puerperas recentes ingressu fani prohibere; incolas insulæ, quæ vocatur Hispanica, nefas putare, si quis feminam menstruis laborantem inear; in oppido Meriç Jubileum quinquaginta quibusque annis ritu solemniter celebrari; oblativæ in fano singulis sabbatis sacrificiis adesse. Divortium ab uxore justis de causis habent. Phares in Peruvia et novâ Hispaniâ uxorem fratris, fratre sine liberis obeunte, ducebant (vide Horn. 1. 2, c. 10, art. 10). Omnia simul hæc non exigui sunt in hanc sententiam momenti; sed illud operosum est maxime, qui nempè fieri poterit, ut tam vastum interjecti maris spatium trajicerent.

D. Huetius, episcopus Abrincensis, (De monst. Evang. propos. 4, art 6, pag. 85) casu id factum censet; cùm enim, inquit, fretum Gaditanum populi illi sæpius trajicere consuevissent, quo in Oceanum ad Africæ sive Europæ littora transirent, factum semel, ut prologatâ navigatione sub ipsam usque lineam pervaderent: cùm autem ventorum arbitrio nunquam quiescentium, et ex oriente in occidentem flantium ducerentur, ad Americam usque, ne cogitantes quidem, evector esse. Ut regionem tenerent, loci amenitate illiceti, atque infauste navigationis timore à regressu deterriti, cùm maxime venti ferè semper flarent adversi, moram ibi suam constituerunt. Ex quo factum, ut novis incolas frequentare tur regio, quorum ne nuntius quidem ad suos venisset.

Hornius in eâ est sententiâ, navigationem ex Africâ et Hispaniâ in Americam sæpius à Phœnicibus iteratam; adductoque Strabonis testimonio demonstrat longas navigationes ejus gentis in Oceano Atlantico totâ antiquitate celebratas fuisse. Addit insuper ex eodem Strabone, Eudoxio, ex sinu Arabico ad Indiam et Æthiopian naviganti, visam proram Phœni-

ciam, miserum naufragæ navis indicium. Porrò Phœniciam navis navim ex in-culpto equino capite agnovit, et Gaditici negotiatores unum esse affirmarunt ex navigiis piscatoriis. Veteres scriptores Phœnicias classes omnia latè maria percurrisse testantur. Quam autem Hanno Carthaginiensis obivit circum Africam navigationem, hanc magis arduam fuisse defendit Hornius, quàm quæ ex Africâ in Americam instituitur. Nam ex insulis Fortunatis in Americam quindecim dierum navigatione secundo vento flante trajici posse, Acosta testatur. Porrò Phœnicies insulas Fortunatas frequentasse, ignorat nemo; poterunt autem inde solventes sive inditæ, sive casu in Americam advagare. Patria ferè Læctus animadvertit (Observ. 1, pag. 156, in Brevodi sententiam), Phœnicies ex Africâ ad Canarias ferri, inde ad insulas Fortunatas, unde in Americam. Ipsum Canariarum nomen ex Chananaeis derivasse Hornium, supra notavimus.

Neque possibilem tantummodò Phœnicum in Americam trajectionem ipse Hornius demonstrare conatur; quin et accidisse, ut tres ad illam navigationes re ipsâ instituerent, ita planè ostendit. Prima ad ea loca navigatio sub Atlantibus, posteris nempe clarissimi Atlantis, consignanda est; cum enim, inquit, populi illi Oceanum emetirentur, nomen pelago suum reliquerunt (Oceano Atlantico), hinc autem illibet per vastum pelagi tractum discurrerent, accidit tandem, ut insulas novi orbis tenerent, quas Atlanticas de suo nomine appellarunt. Porrò idem insularum nomen didicisse constat Platonem ex sacerdotibus Ægyptiis, qui totius antiquitatis depositum sanctè custodiebant (Plato in Timæo et in Critiâ). Diodorus Siculus lib. 5, non satis eas insulas à Canariis distinguit. Diluvium autem illud, cuius apud Americanos traditio servatur, ipsum esse Hornius suspicatur, quod in insulâ Atlanticâ contigisse lidem sacerdotes affirmarunt; addentes, in integro unius diei et noctis spatio totam eam insulam aquis demersam latuisse.

Altera Phœnicum in Americam navigatio (Horn. lib. 6, cap. 7) apud Diodorum Siculum lib. 2, cap. 49, ita ferè describitur. In remotissimâ hominum ætate Phœnicies Herculis columnas navigatione transgressi, cum furenti ventorum rabie subito abrepti suscinere adhuc navigia non possent, tempestatis arbitrio sese permitentes, in ulteriora Oceani raptati, post varias hinc illuc agitationes tandem in insulam Oceani Atlantici plurium dierum navigatione

à Libyâ distantem, occidentem versus, jactati sunt; ubi ferax nacti solum, amnes navigia patientes, ac magnificas ædes. Ex his novæ inventæ insulæ fama et cognitio ad Carthaginienses et Tyrrenos; inter quos populos, Carthaginienses cum frequentibus Tyrrenorum aliorumque populorum Mauritania irruptionibus quotidiano premerentur incommodo, instructâ classe, et Gaditanum transgressi fretum, coloniam ad novam illam insulam deduxerunt, re interim omnes celatâ, eo consilio, ut ab impetu hostili si quando adigerentur, tutum illic haberent effugium. Narrant alii inventam casu insulam Carthaginienses plures injussu magistratum frequentasse; re autem intellectâ, magistratus, metu ne sensim tota urbs in novas sedes migraret, ne quis ultra eò advagaretur capitali ponnâ prohibuisse.

Tertiò tandem Phœnicias Salomonis classes in Americam advagasse tenet; sive illæ à Mediterraneo solverint, uti maluerunt nonnulli (Horn. ibid. cap. 8); sive ex Erythræo, uti communis habet opinio. Utrique enim trienniali navigatione in Americam commodè trajicitur. Virum autem rerum cognitione expertissimum Salomonem, hujus non infimæ, atque tot naturæ portentis illustris terrarum orbis portionis situm ignorasse vix credimus. Scitum est, plures eruditione prestantes interpretes ad eas usque regiones Salomonis classem deduxisse (Vatabl., Arias Montanus etc.). Columbus fodinas se et profundissimos specus vidisse testatur, unde erutum credit aurum, omerandis classibus ejusdem principis. Itæ potissimæ sunt conjecturæ, quibus probant, Chananaeos è Palestinâ ab Hebræis pulsos, in Africam primùm, deinde in Americam divertisse; quibus ita constitutis, ita nos philosophamur.

I. Vix contigisse credimus, ut Chananaei è portibus Sidoniis solventes, unâ cum uxoriibus et filiis, vi tempestatis in Americam usque jactarentur; longo enim et arduo maris tractu percurrendo, in summâ furentis et pelagi et venti agitatione, nunquàm paria fuissent navigia rudi ejus ætatis arte fabricata; neque etiam commeatu tam longæ navigationi sufficientes comparasse illos credimus, cum maximè navigia haberent impedimentis vehendis minus apta. Hæc citra prodigium contigere debere, neque enim prodigium ullâ probabili conjecturâ enadetur; atque si omnes qui de transmigratione Chananaeorum systematè excogitarunt, nunquàm sibi ad prodigium confugiendum duxerunt.

II. Ultrò quidem fatemur, ex Africâ in Americam transitum re quidem fuisse possibilem, sed nullâ satis firmâ conjecturâ probatur, Phœnicies, vel Africanos in eas regiones penetrasse. Esto, non omnia quæ à Platone produntur, sint fabulosa; sed vera à falsis secerere quis possit? Insula, de quâ Diodorus, una erat ex Canariis, quò sanè Phœnicies penetrasse nullus dubito; sed quid Canariæ ad Americam? Tandem certum aliquid vix deducitur è re incertissimâ, qualis certè habendus est locus classibus Salomonis frequentatus: quamvis verò ea classis in Americam navigarit, quid inde? An Phœnicies idcirco sive ante sive post navigationem illam Americam frequentarunt? Maneat igitur incertum, primos Americæ cultores Phœnicies esse reputandos; incertissimum, Chananaeos, Josue sive arma Israelitarum fugientes eò usque penetrasse.

Non desunt etiam, qui suspicentur, Chananaeos gentem anathemati devotam, nunquàm regionem suam deseruisse, ut scilicet divini gladii, et armorum Hebræorum ultioni subjicerentur. Ea sanè res Scripturæ verbis in ambiguo reliquitur (Josue xi, 18, 19, 20): *Multo tempore pugnavit Josue contra reges istos. Non fuit civitas, quæ se traderet filiis Israel, præter Heveum, qui habitabat in Gabaon; omnes enim bellando cepit. Domini enim sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum, et pugnarent contra Israel, et caderent, et non mererentur ullam clementiam, ac perirent, sicut præceperat Dominus Moysi.* Hæc sanè expressa videntur in eos qui partem Chananaeorum fugâ dilapsos abisse tuerentur. Congruunt huic opinioni et fides historie. Ex omnibus Chananaeæ populis ne unus quidem legitur, qui manus vel cum Moysè, vel cum Josue non conseruerit. Amorrhæos domuit Moyses in prælio transjordanico (vide Num. xxi, 21, etc.); Heveos, Chananaeos, Pherezaeos, Jebusæos, Hethæos, et Amorrhæorum partem, qui sub Jabin, aliusque federatis regibus pugnant, secundis præliis Josue prostravit (Josue xi, 5). Enacim, montium Hebron et adjacentis regionis incolæ, delati sunt. (Ibid. v. 21). Adonisedec rex Jerusalem sive Jebusæorum, federati quique regum exercitibus imperator, unâ cum sociis Josue et reliquo exercitu in obsidione Gabaonis commisso prælio interit (Josue x, 25). Tandem Josue ducto censu devictorum regum 34 enumerat, quorum regio inter Israelitas divisa est (Josue xii, 21, etc.). Hisce regibus, ut ex eodem Scripturâ constat, prebant

Hethæi, Amorrhæi, Chananaei, Pherezaei, Heveei, et Jebusæi. Tandem idem Josue victorias Hebræorum pro concione ad populum exponens, Gergesæos hisce omnibus devictis populis accenset (Josue xxiv, 11). Indiguit mihi, quicumque voluerit, regionem aliquam, sive urbem, quæ ab incolis, vel civibus deserta, à victoribus Israelitis occuparetur: facilius planè continget, ut veteres civis occurrant, qui vel ipsi in vitis Hebræis sedes suas retinuerint. Videbatur etiam divinæ providentiæ consilio conducere magis, ut populus in regione pervicacius manens, omnes criminum suorum pœnas pro merito exsolveret: quod sanè à Domino prædictum à Hebræis executioni mandandum committebatur.

Sed hisce adhuc reponi potest, non omnes quidem simul Chananaeos, prioribus relictis sedibus, aliò migrasse; quare contingere potuisse, ut è singulis portio in sua regione maneret. Supra jam animadvertimus, Chananaitarum partem ante ipsum Josue adventum solum facili veritate: vertentur et alii, cum bellum Josue Chananaeos urgeret, quorum etiam exemplum fortasse alii secuti sunt post duces illius obitum. Certum ejus transmigrationis tempus non nisi temerè definiatur, silente Scripturâ; sed transmigrasse re ipsâ, vix est cur in apertissimo Scripturæ testimonio negemus (Exod. xxiii, 28): *Emitteus crabrones prius qui fugaverunt Heveum, etc., quæ verba alibi etiam inculcantur (Deut. vii, 20); atque executioni mandata fuisse Dei promissa Josue (Josue xxiv, 11, et Sap. xii, 8), et auctor Sapientia testantur: Transivit Jordanem, et venit ad Jericho. Pugnaverunt contra vos viri civitatis ejus, Amorrhæus, Pherezaeus, Chananaeus, Hethæus, Gergesæus, et Heveus, et Jebusæus, et tradidit illos in manus vestras. misique ante vos crabrones, et eiecit eos de locis suis, duos reges Amorrhæorum, non in gladio, nec in arcu tuo.*

Nullus dubito, Deum promissiones suas Israelitis factas ita planè executioni mandasse, quomodò fidem suam obligaverat, depulsis nempe hostibus paulatim, atque per partes: quod sanè ab illo præstitum est, non tantum cum regibus Sehon et Og, quemadmodum textus Josue insinuat, sed etiam cum Chananaeis cæteris, quemadmodum Moyses pro concione ad populum locutus paulò ante obitum suum, et aliquantò post devictos duos reges Amorrhæorum, demonstrat (Deut. vii, 20, 21, 22). In eâ oratione legislator divinas

promissiones, quibus Deus fidem suam Israelitis castra habentibus ad Sinai ante quadraginta annos obligaverat, in memoriam revocat. Non est igitur cur miremur, si nullae urbes et regiones continuò occurrant dilapso habitatore deserta; id enim sensim factum est, nullà interim regione ita derelicta; ut in desertum converteretur.

Nec dissimili ratione factum est, ut Josue tot devictos Chanaanæos reges recensere poterit, nullisque relinqueretur in eà gente populus Hebræorum armis intactus. Quemadmodum enim Gabaonitæ, à reliquis Hevæis divisi, foedus cum Israelitis sanxerunt, ita etiam contingere potuit, ut pars Gergesorum et Jebusæorum, à reliquis secedens, saluti suæ fugâ consuleret; cum interim cæteri consensid-

cum populo Dei manibus occuparentur. In vacuas eorum sedes alii Chanaanæorum succedebant, quorum animos Deus obfirmaverat, ne datâ sibi respiciendi opportunitate uterentur. Providentia autem Dei, quæ micro oculoque consilio publicas plerumque calamitates magnis servare vicibus populorum, gentium, nationum, et regionum jubet, ingressum Israelitarum in Chanaanitidem servare voluit dispergendis in varia loca, ac potissimum in insulas Mediterraneæ et in Africam, Chanaanæis siquæ conditoribus clarissimorum imperiorum, simulque infrequentium antea regionum frequentatoribus usa est. Hæc ad nostram dissertationem, tum et argumentum quod tractamus, maximè conducere visa sunt.

IN TERRAM PROMISSAM GEOGRAPHICÆ ANIMADVERSIONES.

Quanti sit ad rectam sacræ Scripturæ intelligentiam scientia geographiæ sacræ, certum situm determinantis locorum, de quibus in eadem Scripturâ, persuasum omnibus satis scio. De ejus necessitate persuasi Eusebius, S. Hieronymus, peculiarem ad eam scientiam operam contulerunt. Post sacræ Crucigerorum bella, plures ex nostris laudabili huic studio addicti, ad sacrâ illa loca oculis suis lustranda se contulerunt, atque uberem ejus rei cognitionum messem retulerunt sibi, et nobis communicarunt. Tandem hisce veterum et recentiorum documentis adjuti doctissimi quidam ex nostris geographis, tabulas et methodos geographicas direxerunt, quibus in sacrorum librorum lectione magis magisque juvarentur. Adrichomius inter cæteros excellit maximè, tum amplioris operis volumine, tum et methodo et diligentia, faciem præferens cæteris omnibus, qui eandem post illum viam ita triaverunt, ut præcedentis tanquam vestigia relingere viderentur.

Quaresmius, Sansonius, Du Val, de la Rue, Cellarius, Hortelius, S. Bochartus, Bonfrerius, P. Lubinus, P. Lamy Oratorii, Ligfootus, ut cæteros sileam, argumentum hoc maximè illu-

strarunt; sed adnitentibus illis plurimum adhuc superest emendandum in tabulis. Quantæ adhuc in geographiâ sacrâ tenebræ!

Quod maximè necessitatem errandi fecit geographis, illud reputandum est, nimirum certam locis omnibus, de quibus in sacrâ Scripturâ et Josepho, sedem determinandam illos suscepisse. Factum inde, ut casu multa signarentur in tabulis locorum nomina, quorum incertissimus situs, et nihil de illis habetur explorati, quàm quòd ad hanc vel illam tribum aut religionem pertinerent. Lectores interim, qui in ambiguo versantur, commodum sibi arripunt, quæcumque oculis subjecta vident, omnia indiscriminatim admittendi, rati certum illum esse naturalem locorum situm. Post priores illos, succedentes geographi, alter alterum excubens, ut moris est, perpetuam faciunt errorum tum successionem, tum etiam penè ad infinitum propagationem.

Alteram errandi occasionem præbet hebraici idiomatis et etymologiarum ignorantia. Plures inde urbes in unam confusæ; ex unâ plures factæ, quòd scilicet genuina vocum significatio lateret. Sunt, ex. g., una et eadem urbs *Rathomes*, et *Hirsemes*; sicut et *Gazer*, *Gazera*,

Gezer, *Gezera*, *Gezeroth*, *Gezerothaim*, *Gizerot*, *Gideroth*, *Gadarath*, *Gaderoth*; una et eadem *Asor* et *Esrom*, *Hazerim*, etc., cum interim varia hæc nomina totidem urbium credita sint. Confusa sunt vicissim hæc duo discretarum urbium nomina, *Thamar*, *Hazason-thamar*. *Thamar* in Hebræo palmarum, arborem in regione frequentissimam, exprimit, cujus nomine plura in Palestinâ loca censentur. Urbes Palestinæ pleræque in collibus eminebant; hinc toties recurring nomina *Cabaa*, *Cabbaton*, *Gabbatha*, *Gabaon*, sicut et *Ramath*, *Ramoth*, *Ramathaim*, *Remmon*, quibus vocibus collis, vel editus aliquis locus designatur. Idem ferè species in nominibus urbium *Beer*, *Beroth*, *Bera*, *Berothaim*, *Ain*, *Enna*, *Ennon*, *Enan*, quorum etymon è puteis sive fontibus ibi frequentibus. Non ita verò reputandum est, quasi *Beer*, *Bera*, *Beroth*, *Berothaim* loca semper inter se diversa significent; sunt enim interdum unius ejusdemque synonyma. Simili exemplo voces *Beth*, *Hir*, *Cariat*, vel *Hazer*, *Asor*, *Hazerim*, alteri cuique nomini adjecta nihil aliud significant, quàm *urbs*, *mansio*, vel, *atrium*; quare indiscriminatim usurpatur *Arbee*, vel *Cariat-Arbee*; *Lehem*, sive *Beth-Lehem*; *Ennon* et *Hazer-Ennon*. His ambagibus implicatur quicumque hebraicum idioma vel non satis callent, vel ignorant. Huc pariter referenda vitia illa orthographiæ in propriorum nominum adscriptionibus, quibus adè fœdantur tabulæ, ut vix ultra agnoscantur. *Cariat-iarim* *Cariat-baal*, *Baal*, *Baala*, *Balim* *Juda*, *Sedei-jarim* plura sunt ejusdem urbis nomina: et *Cabaa* (1 Reg. 7, 1), nihil est aliud quàm collis *Cariat-iarim*. *Ramatha* prophetae *Samuelis* sedes, alia planè fuit ab urbe cognomine inter *Liddam* et *Jerusalem* in viâ ex *Joppe* *Jerusalem*; *Ramatha* enim *Samuelis*, cui agnomen *Ramatha* *Sophim*, sita erat in montibus *Ephraim* (1 Reg. 1, 1), multò planè septentrionalior. *Boza*, *Bostra*, *Bezor*, et *Bozor* unius sunt urbis nomina in *Transjordanis* et in tribu *Ruben*, 25 milliariis ab *Edrai*.

Nec parùm offundendis veritati tenebris contulit nimia itinerantium credulitas. Quo tempore Crucesignatorum armis terræ sanctæ loca cesserunt, discurrerent regionem Christiani, eâ semel inducti persuasione, quæ Josue et Josephi ætate nota essent, sibi etiam occurrere omnia, ad minimam nominum vel sitûs affinitatem, vel similem aliquam conjecturam statim, veluti sibi exploratum, pronuntiabant hanc *Bethuliam* esse, hinc quercum *Mambre*, vel

speluncam *Loth*, illi *Terebinthum* *Jacob*, sepulcrum *Adami*, domum *Cleophae*, quiper *Jonam* *Eliæ*, fontem *Agar*, vel *castellum*, quòd *contra voc est*, et alia hujus generis sexcenta.

Postquàm Saraceni et Turci loca parcerunt, rara illa monumenta, unde geographiæ aliquid subsidii pararent, vel gentis vel temporis injuriâ omnia destructa sunt. Regionem discurrerent prædones et Arabes desertam ferè reddiderunt; ut nostrâ pariter ætate tutum non sit euntibus per ea loca iter, nisi cum illis, quas vocant, *caravanis*, constantem semper viam tenentibus, neque divertere audentibus quicquam, neque sustinentibus tamdiu in uno loco, ut ullius urbis vel agri faciem delineant; gravius sibi aliquid è populis illis barbaris, rudibus, suspiciosis, metuencis. Factum inde, ut parùm adjumenti contulerint nobis itinera doctissimorum virorum illius ætatis, quorum unicè labores aliquid tantum contulerunt, ut certas locorum quorundam distantias, sicut et flumina et montes, disceremus. Accedunt his omnibus ducum itineris infertæ fabellis et parùm assertis traditionibus relationes. Quare illud nobis jure est asserendum, nihil habere nominis explorati quàm terræ sanctæ regionem.

Regionis limites meridionales satis apertè, si attendatur, *Moses* describit. Ducit enim lineam meridionalem à mari *Mortuo*, et à deserto *Zin*, regioni *Edom* proximo, ac ad ascensum *Scorpionis* deflexam protendit usque ad *Senna*, et *Cadesbarne*; inde verò ad usque *Adar* et *Esamonas*, ex quo gyrantem fecit usque ad torrentem *Ægypti*, et ad litus magni maris, nempe *Mediterraneæ*. Loca illa à *Moysæ* expressa non rectè sanè lineâ à mari *Mortuo* ad *Mediterraneam* ducunt; quare appositè quidem sacer historicus bis utitur verbo *gyrare*, reipsâ enim ducta meridionalis linea gyrat ad meridiem occidentem versus à latere *Ægypti*.

Ad Idumæam quod attinet, non satis distincta variorum temporum discrepantia in errorem geographos induxit. Quò igitur Scriptura seculum ipsa cohereat, duas admittimus *Idumæas*, vel regiones *Seir*, necesse est; alteram scilicet ad orientem Palestinæ in montibus *Galaad*, *Edrai* versus, quo in loco incluta urbs *Boza* (*Josue* 20, 8, et 21, 27, 36; *Isai* 54, 6, et 25, 1; *Jerem* 47, 24, et 49, 15, 22). Aliam verò ad meridiem *Juda* in *Arabia* *Petræâ*, à finibus *Juda* usque ad mare *Rubrum* et sinum *Elañticum* protensam. Postremâ reipublicæ *Judaicæ* ætate, nempe post captivitatem *Babylonicam*,